

A kriminalisztikatudomány adósságai egy paradigmaváltás küszöbén

Kovács Gábor

Prof. dr., tanszékvezető, egyetemi tanár, kutatóközpont vezető
Széchenyi István Egyetem,
Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar,
Kriminalisztikai és Kriminológiai Kutatóközpont
gkovacs@sze.hu

Forenzikus tudományok vagy kriminalisztika?

Biztonsággal állíthatjuk, hogy nincs olyan büntetőeljárás, ahol a tényállás tisztázásához, az elkövető kézre kerítéséhez, vagy a történetek rekonstruálásához és a cselekmény bizonyításához ne használnák a kriminalisztika valamely technikai eszközét vagy taktikai módszerét (Kovács, 2017; Kovács & Nogel, 2015). Azt is mindannyian jól tudjuk, hogy a természettudományokban elért robbanásszerű fejlődésnek köszönhetően az alkalmazott krimináltechnika módszereiben is óriási előrelépés következett be az elmúlt évtizedekben (Kovács, Nagy & Nogel, 2015; Nogel, 2022). A kriminalisztika egyes elméleti alapkérdései ugyanakkor megválaszolatlanok maradtak. Hol helyezkedik el a természet- és társadalomtudományok rendszerében a krimináltechnika vagy a krimináltaktika? Nehéz helyzetben lennénk akkor is, ha a forenzikus tudományok pontos definícióját kellene egy hazai szakkönyvben megtalálnunk – hiába keresnénk –, miközben kutatási és oktatási szervezeti egységeket ([URL1](#)), illetve igazságügyi szakértői szakterületeket ([URL2](#)) nevezünk el forenzikusként. Egyesek szerint felesleges is definiálni, hiszen nem kell magyarázni, annyira közismert kifejezésről van szó, máskor azonban a tárgyspecifikus tudományos folyóiratok lektora is a forenzikus kifejezés rövid magyarázatára kéri fel a szerzőt. Egyes kutatók szerint „*sarkalatos kérdés a kriminalisztika és forenzikus tudományok közötti különbségtétel*” (Angyal, 2019b), mások a kriminalisztika szinonimájaként használják (Tremmel, Fenyvesi & Herke, 2009), illetve Katona szerint a forenzikus tudomány lefedi a kriminalisztika fogalmát (Katona, 2002). Talán mégsem annyira egyértelmű a helyzet?

A forenzikus tudományokkal szemben a kriminalisztika fogalmára bőséggel találunk meghatározást, csak éppen a fellelhető definíciók korántsem azonosak.

A kriminalisztika kifejezés eredetét hagyományosan Hans Grossig vezetjük vissza (Gross, 1893), aki azt a bűnügyi nyomozással azonosította, ennek megfelelően könyvének angol fordításában criminal investigationként szerepelt. Később Paul Kirk a kriminalisztikát az individualizáció tudományaként jelölte meg. Kiemelte, hogy „*a kriminalista nem kísérel meg azonosítást – kivéve a valódi funkciójának, az individualizációnak nyitányaként*” (Kirk, 1963). A hazai szerzők közül Viski (1961) a kriminalisztika szerepének meghatározásakor még a bűncselekmények nyomozására és felderítésére helyezte a hangsúlyt, Tremmel (Tremmel, Fenyvesi & Herke, 2009) már a bizonyítás eszközeinek és módszereinek tudományaként ragadta meg azt. Katona szerint a kriminalisztika lényege az objektumok és jelenségek vizsgálata és a létrehozó folyamatok rekonstruálása (Katona, 2000). Angyal a kriminalisztikát olyan tudományos megismerésnek tartja, ami jogi keretek között, jogi célok érdekében történik (Angyal, 2019b). Finszter szerint a kriminalisztika bűnügyi tudomány, amelynek fő feladata a természettudományok eredményeinek felhasználása annak érdekében, hogy a bűnüldözés és a büntető igazságszolgáltatás az állam büntető hatalmát törvényes eljárásban, az igazság megállapítására alapozva érvényesítse (Finszter, 2020).

A kriminalisztika tudományterületi helyzete

Angyal Miklós magát a kriminalistát a „*bíborszínű dolgozószobájába*” helyezi (Angyal, 2015), azonban zavarban lennénk, ha a kriminalisztika tudományának elhelyezését keresnénk. Hova soroljuk? Társadalomtudomány, természettudomány, jogtudomány? Attól függ ki szemléli. Olyan, mint Schrödinger macskája – az elektron természete és pozíciója az aktuális megfigyelőtől függ (Schrödinger, 1935). Mindenki pontosan tudja, hogy aktuálisan miként látja és hogyan definiálja a saját kriminalisztika fogalmát, azonban egyszerre nehéz megragadni annak többes természetét. Ez a dzsajpuri maharadzsza mondabeli esetét juttathatja eszünkbe¹, amely remek példája a sokszínű valóság leírásának

1 „*A jaipuri maharadzsza összegyűjtötte a város vak embereit. Közéjük vezetett egy elefántot. – Milyen az elefánt? – kérdezte. Aki az ormányát tapogatta, így felelt: – Az elefánt egy vastag tömlőhöz hasonlít. Aki a lábát tapogatta: – Az elefánt olyan, mint egy hatalmas oszlop. Aki a farkát fogta: – Vékony kis bőrredő az elefánt. Így tapogatjuk a világot évezredek óta. A kozmoszt, ami nagyobb annál, hogy beleférjen egy ember fejébe vagy egy vallásba, egyetlen filozófiai rendszerbe, ideológiába. Melyik vak mondott igazat? Mindegyik és egyik sem.*” (Popper, 2004).

nehézségeire. A kriminalisztikatudományt hagyományosan a jogtudomány körébe soroljuk, így tudományos művelői az MTA IX. Osztályához tartoznak. A hovatartozást és így a tudományterületi elhelyezést árnyalja, hogy jelenleg az MTA IX. Osztályának folyóiratlistáján ([URL3](#)) nem szerepelnek a forenzikus tudományok meghatározó nemzetközi Scopus indexált, ráadásul Scimago Ranking listán (továbbiakban SJR) a legmagasabb – azaz Q1 – besorolású folyóiratai ([URL4](#)), így az ott publikált közlemények a tudományterület szerinti szűrésben értékelés nélkül maradnak. Érdekes következmény, hogy a tudományometriai elemzések (Sasvári, 2020) tévesen szerzői következtetlenségnek ítélik, hogy a kutatók nem az MTA osztályuknak megfelelő SJR lapban közölnek, a valóság esetünkben inkább az, hogy ezek a lapok nem szerepelnek a kriminalisztika MTA osztálybesorolásának megfelelő folyóiratlistáján (Sasvári & Urbanovics, 2021; Sasvári & Várföldi, 2022; [Dobos & Sasvári, 2022](#)). Ma már nem kérdőjelezi meg a kriminalisztika tudományos jellegét, de annak mikénti besorolása, hovatartozása nem egységes. Ha áttekintjük a kriminalisztikai szakterületre kijelölt igazságügyi szakértők jogszabályi besorolását², és megvizsgáljuk a kriminalisztikai szakterületek elhelyezését, akkor ez esetben sem egységes, hanem töredezett, mozaikszerű képet látunk (Kovács, 2016). Kiváló példa erre, hogy míg az igazságügyi DNS-vizsgálatokat itthon és külföldön minden szakember vitán felül a forenzikus tudományok közé sorolja, a hazai szakértői szakterületi besorolásban mégsem a kriminalisztikai szakterületek között kapott helyet.

A tudományterületi besorolás bizonytalanságai egyenesen következnek a kriminalisztika mint tudomány interdiszciplináris jellegéből, valamint magyarázhatók a viszonylag fiatal tudományterülettel, de leginkább ennél mélyebben, az önálló tudományterületet (Katona, 2002) megalapozó elméletek hiányában kereshetjük az okokat.

A tudományos alapvetések hiányát a külhoni átfogó elemzések is kiemelték. A forenzikus tudományokat érintő mélyebb nemzetközi vizsgálatok tükröt tartottak a gyakorlati szakemberek elé. Ennek keretében készült az úgynevezett NRC-jelentés (National Research Council of the National Academy of Science, NAS 2009) ([URL5](#)), majd később a PCAST-jelentés (President’s Council of Advisors on Science and Technology, PCAST, 2016) ([URL6](#)). A NAS-jelentés a forenzikus tudományok gyenge pontjaira világított rá az Egyesült Államokban, ám megállapításai az egész világon hatással voltak a kriminalisztika fejlődésére. Ennek egyenes következményeként az egyes vizsgálati módszerek

2 9/2006. (II. 27.) IM rendelet az igazságügyi szakértői szakterületekről, valamint az azokhoz kapcsolódó képesítési és egyéb szakmai feltételekről.

standardizálása, hitelessége és alkalmazhatósága terén világszerte egységes állásfoglalások kialakítását sürgették. A bizottságok munkáját, eredményeit, a forenzikus tudományok „ostromát” és annak a forenzikus tudományokra gyakorolt alapvető hatását több hazai munka is ismertette (Nogel, 2019; Nogel, 2020; Kovács, 2021). A kritikai meglátások igazi jelentősége elsősorban nem az egyes szakterületek hiányosságainak feltárásában, hanem a tudományterület átfogó filozófiai alapjainak újragondolására tett javaslatokban mutatkozik meg, sőt a hivatkozott munkák a filozófiai alapok hiányára és következetlenségére is utalnak.

A kriminalisztika adósságait elemző tanulmányok hazánkban is megjelentek (Katona, 2002; Kertész, 2002; Fenyvesi, 2014; Angyal, 2019; Finszter, 2020). Katona meglátásai vagy Kertész lényeglátó gondolatai ma is igazak, azonban a felvetett problémák egy része régóta megoldatlan. Kertész az európai jogközelítésről ír, ebbe helyezi a szakértői bizonyításra háruló feladatokat: az oktatást, a minőségbiztosítást és felveti a tudományos elméletek pontosítását. Angyal tovább megy (Angyal, 2019), felhívja a figyelmet arra is, hogy az önálló tudomány filozófiai alapjai hiányoznak.

Jól látható tehát, hogy itthon és külföldön több szerző és munkacsoport is felhívta a figyelmet arra, hogy a kriminalisztika alapvető elvei, a bizonyítás, az azonosítás jól alkalmazott metódusai mögött meghúzódó filozófiai alapkérdések tisztázatlanok maradtak. Hazánkban a dialektikus materializmus ideológiailag átszótt filozófiája a kriminalisztika tudományfilozófiáját is kielégítette, majd annak eltűnésével az alapok kiüresedtek (Angyal, 2019a; Angyal, 2019b).

A megfelelő elméleti alapok hiányát azonban külföldi kutatók olyan területeken is leírták, ahol korábban fel sem vetődött a dialektikus materializmus alkalmazása (Crispino et al., 2019). A probléma láthatóan nem is újkeletű, röviden abban írható le, hogy a forenzikus vizsgálatokhoz használt természettudományok törvényei és módszerei ugyan bizonyítottak, azonban azok forenzikus alkalmazására vonatkozó alapelvek bizonyítottsága vagy éppen Karl Popperi falszifikációs teória szerinti vizsgálata nem tekinthető lezárt kérdésnek (Donagan, 1964). Ez ráadásul igaz a kriminalisztika alapvető tanaira így Locard transzfer elméletére (Locard, 1920) és Kirk individualitás elvére is (Kirk, 1974), amelyek a forenzikus tudományok elméleti alapját képezik. A kérdés súlyát tehát nem szabad alábecsülni. Valójában Locard transzfer maximája teszi lehetővé, hogy a nyomot (bűn)cselekményhez kössük, Kirk elmélete pedig azt, hogy a nyomot egy bizonyos nyomképzőhöz kössük. Ezek hiányában a nyom csak nyom marad és nem bizonyíték. Márpedig, bármennyire is meglepő, ezek az elvek jelenleg csak olyan axiómák, amelyeket igaznak fogadunk el, de azokat – tudományos értelemben – soha nem bizonyították (Inman & Rudin, 2001).

A forenzikus tudományfilozófia vázolt helyzete a tudományos paradigmaváltás lehetőségét vetíti elé. Kuhn a tudományos forradalmakról írt könyve bevezetésében így ír erről: „*Mindegyik tudományos forradalom elkerülhetetlenné tette, hogy a közösség elvesse a hagyományos tudományos elméletet egy vele összeegyeztethetetlen másik kedvéért, következésképpen mindegyik megváltoztatta a tudományos vizsgálódás számára hozzáférhető tények körét és azokat a kritériumokat, amelyek alapján a szakma eldönti, hogy mi tekinthető értelmes problémának és mi jogos problémamegoldásnak. Mindegyik úgy átalakította a tudományos képzelőerőt, hogy azt kell mondanunk: maga a tudományos munka színterét képező világ alakult át.*” (Kuhn, 1984).

Mi lehet a megoldás? Az előrelépéshez segítségül hívhatjuk, hogy a forenzikus tudomány meghatározó nemzetközi képviselői hogyan vélekednek a terület előtt álló feladatokról.

A forenzikus tudományok legnagyobb presztízsű nemzetközi szervezete (International Association of Forensic Sciences, IAFS) a soron következő világkongresszusán 2023 évben a fenti alapkérdések tisztázását tűzte ki célul, ezért a nemzetközi tudományos közvélemény elé tárta és vitára bocsátotta a Sydney-i Deklarációt ([URL7](#)). A deklaráció hét alapelvvel kívánja a tudományterület elméleti alapkérdéseit rögzíteni. Meghatározza a nyomképződés és a nyomok viszonyát, a nyomokat az információ alapvető vektoraiként definiálja. A bűncselekmény helyszínén végzett tevékenységet, a nyomrögzítést tudományos háttérű tevékenységként azonosítja. A forenzikus tudományokat alapvetően empirikus alapú tudományként határozza meg, amelyhez deduktív, induktív, abduktív és analóg logikai érvelés kapcsolódik. Kimondja, hogy a nyomok bizonyítékkénti értékelésének lehetősége az idő múlásával folyamatosan romlik az idő aszimmetria jelensége miatt. Deklarálja a forenzikus tudomány interdiszciplináris jellegét és annak szerepét a jogi döntéshozatalban, végül kinyilvánítja, hogy a vizsgálati eredményeket igazságügyi szakértőnek kell interpretálni és kontextusba helyezni, méghozzá átláthatóan, etikusan és pártatlanul eljárva.

Összegzés

A kriminalisztikai tárgyú szakkönyvek, szacikkek többsége az egyes speciális szakterületek problémáit, kihívásait elemzi és azokra keresi a megoldást. A szakirodalom csak kellő távolságtartással közelítette meg a kriminalisztika esszenciális elvi kérdéseit, amelyeknek ugyanakkor valamennyi ügyre elméleti és gyakorlati kihatásuk van. Holott – ahogy Thomas Kuhn is utalt rá – egy

paradigmaváltáshoz közös gondolkodás, a nézetek összekovácslódása szükséges. Van-e értelme 2022-ben ezeket a kérdéseket felvetni? Az a tény, hogy a forenzikus tudományok vezető nemzetközi szervezete és tudós társasága ezt a kérdést tette a soron következő világkongresszus témájává, nem ad okot a képtelyre. Ugyanakkor a kérdések súlyából és azok több évtizedes megoldatlanságából előrevetíthető az is, hogy a deklaráció elfogadását követően a további részkérdések tisztázása is jelentős feladatot ad a hazai és a nemzetközi tudományos közösségnek. A tanulmány szerzője biztos abban, hogy a kriminalisztika hazai kutatói számára a jövőbeni tudományos munkáik eredményeinek publikálására a Belügyi Szemle – csakúgy, mint az elmúlt hetven évben – továbbra is mértékadó felületet fog biztosítani.

Felhasznált irodalom

- Angyal M. (2015). Gondolatok a kriminalista bíborszínű dolgozószobájából. *Ügyészek Lapja*, 22(5), 87–97.
- Angyal M. (2019a). *Kognitív kriminalisztika*. Dialóg Campus Kiadó.
- Angyal M. (2019b). Mitől tudomány a kriminalisztika? Újrágondolt kriminalisztikai elméletek. *Rendőrségi Tanulmányok*, 1, 4–28.
- Angyal M., Bezsényi, T. & Petrétei D. (2018). „Az egész eljárásnak több a kára, mint a haszna”: A kriminalisztikai fejlesztések dilemmái. *Rendőrségi Tanulmányok*, 2, 68–92.
- Crispino, F., Roux, C., Delémont, O. & Ribaux, O. (2019). Is the (traditional) Galilean science paradigm well suited to forensic science? *WIRE's Forensic Sci.*, 1, e1349. <https://doi.org/10.1002/wfs2.1349>
- Dobos I. & Sasvári P. (2022). Javaslat nemzetközi folyóiratlisták összeállítására az MTA IX. Osztály Gazdaságtudományi Doktori Minősítő Bizottság példáján, *Magyar Tudomány*, 183(4), 495–508. <https://doi.org/10.1556/2065.183.2022.4.9>
- Donagan, A. (1964). Historical explanation: The Popper-Hempel theory reconsidered. *History and Theory*, 4(1), 3–26. <https://doi.org/10.2307/2504200>
- Fenyvesi, Cs. (2013). A kriminalisztika alapkérdései. In Gaál Gy. & Hautzinger Z. (Szerk.), *Tanulmányok „A változó rendészet aktuális kihívásai” című tudományos konferenciáról* (pp. 341–349). Magyar Hadtudományi Társaság.
- Finszter G. (2020). A kriminalisztika ígérete. *Magyar Tudomány*, 181(5), 591–603. <https://doi.org/10.1556/2065.181.2020.5.3>
- Gross, H. (1893). *Handbuch für Untersuchungsrichter als System der Kriminalistik 1–2*. Leuschner und Lebensky's Buchhandlung.
- Inman, K. & Rudin, N. (2001). *Principles and practice of criminalistics. The profession of forensic science*. CRC Press. <https://doi.org/10.1201/9781420036930>

- Kirk, P. (1963). The Ontogeny of Criminalistics. *The Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science*, 54(2), 235–238. <https://doi.org/10.2307/1141173>
- Kirk, P. (1974). *Crime investigation*. John Wiley and Sons.
- Kovács G. (2016). Szakkonzultáns és társszakértő szerepe az orvosszakértői bizonyításban. *Magyar Jog*, 63(11), 653–658.
- Kovács G. (2017). Az Európai Forenzikus Tudományos Társaság (EFSA-2020) megalkotásának koncepciója. *Jog-Állam-Politika*, 1, 83–102.
- Kovács G. (2021). Forenzikus tudományok ostrom alatt. *Belügyi Szemle*, 69(10), 1741–1758. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.10.4>
- Kovács, G. & Nogel, M. (2015). Comparative analysis of the legal regulation of forensic experts. Secretariat, of the EAFS2015 Conference.
- Kovács, G., Nagy, K. & Nogel, M. (2015). Accreditation of forensic laboratories as a part of the „European Forensic Science 2020” concept. In Keller, É. (Ed.), *AAP 2015 Programme and Abstract Book. 24th International Meeting on Forensic Medicine Alpe-Adria-Pannonia* (pp. 41–42). Semmelweis University.
- Kuhn, T. (1984). *A tudományos forradalmak szerkezete*. Gondolat Kiadó.
- Locard, E. (1920). *L'enquete criminelle et les methodes scientifique*. Ernest Flammarion.
- Nogel M (2019). A szakértői bizonyítással szemben támasztott követelmények szigorodása az Amerikai Egyesült Államokban. *Jog-Állam- Politika*, 3, 19–35.
- Nogel M. (2020): *A szakértői bizonyítás aktuális kérdései*. HVG-ORAC.
- Nogel M. (2022). Bűnös vagy ártatlan? Igazságügyi genetikus szakértői vélemények relevanciája a védelem számára. *Belügyi Szemle*, 70(3), 481–503. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.3.4>
- Sasvári P. & Várföldi K. (2022). Az MTA IX. Osztály folyóiratpontozási rendszerének empirikus vizsgálata 2020-as és 2021-es adatok alapján. *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*, 69(7), 319–333.
- Savári P. & Urbanovics A. (2021). Mérlegen az MTA IX. osztály hazai listás folyóiratai – hazai és nemzetközi hivatkozások összevetése. *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*, 67(7-8), 411–448.
- Schrödinger, E. (1935). Die gegenwärtige Situation in der Quantenmechanik. *Naturwissenschaften*, 23, 807–812. <https://doi.org/10.1007/BF01491891>
- Tremmel F., Fenyvesi Cs. & Herke Cs. (2009). *Kriminalisztika (Forensic Science)*. Dialóg Campus.

A cikkben található online hivatkozások

URL1: *Nemzeti Közszerológati Egyetem Forenzikus Tudományok Tanszék*. <https://rtk.uni-nke.hu/oktatasi-egysegek/forenzikus-tudomanyok-tanszek/rolunk>

URL2: *Igazságügyi szakértői névjegyzék*. <https://inyr.im.gov.hu/experts/specialization-search>

URL3: *Scimago Journal Ranking „forensic” szűkítéssel*. <https://www.scimagojr.com/journal-search.php?q=forensic>

URL4: MTA IX. osztály folyóirat lista. <https://mta.hu/doktori-tanacs/a-ix-osztaly-doktori-kovetelmenyrendszer-105380>

URL5: National Research Council of the National Academy of Science: *Strengthening Forensic Science in the United States: A Path Forward*. <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/228091.pdf>

URL6: PCAST: *Report to the President. Forensic Science in Criminal Courts: Ensuring Scientific Validity of Feature-Comparison Methods*. <https://www.broadinstitute.org/files/sections/about/PCAST/2016%20pcast-forensic-science.pdf>

URL7: *Sydney Declaration*. <https://iafs2023.com.au/cms/wp-content/uploads/IAFS-2023-Sydney-Declaration-18-May-2021.pdf>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Kovács G. (2022). A kriminalisztikatudomány adósságai egy paradigmaváltás küszöbén. *Belügyi Szemle*, 70(11), 2335–2342. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2022.11.37>